

Denken

Maieutiek
Petra Bolhuis
2022-2

6

1

'Is' roept de behoefte op om te be-amen*

Het *is* roept de vraag op naar wat dat *is* dan voortbrengt. Aan het eind van dat vragen is een onbewogen beweging. Laat dat concept los en het gevolg zien we in *la Naussee*; walging i.p.v. verwondering. (192)

De oproep om wat 'is' te be-amen als een daad om het denken en de werkelijkheid te verzoenen. (Spinoza's berusting, Hegels absolute Geest, Nietzsches amor fati en eeuwige wederkeer.)

Arendt zegt daarover; "De behoefte aan beaming ontspringt hier niet aan de Griekse bewondering voor de onzichtbare harmonie en de schoonheid die de oneindige verscheidenheid van particuliere zijden samenvoegen, maar aan het eenvoudige feit dat niemand het Zijn kan denken zonder tegelijk het niets te denken, of niemand de Zin kan denken, zonder tegelijk de futiliteit, de leegheid en de zinloosheid te denken." (194/195)

2

De Griekse en Romeinse manier van hiermee omgaan*

Het Griekse denken ligt steeds dicht aan of valt samen met bewondering verwondering en aanschouwing. Het lelijke en minderwaardige hoort er niet bij (Socrates) of het is een waarnemingsfout om het als lelijk te zien. (Parmenides) (196)

De Romeinen benadrukken het gespleten zijn van het bestaan als drijfveer om te denken. De filosofie wordt hier iets praktisch; een *technê* (200) maar niet in de zin die Arendt graag zou zien;

Niet politiek, maar juist als een zich terugtrekken uit de wereld.

3

De filosofie heeft de Grieken geen recht gedaan vlg. Arendt*

De benadrukking van de verwondering laat te weinig zien dat het lijden ook voor de Grieken een belangrijke ervaring van alledag was; "Sophocles' woorden "Niet geboren zijn overtreft elke *logos*; het op een na beste is zo vlug mogelijk terugkeren naar waar we vandaan kwamen" lijken een dichterlijke variatie op een gangbaar spreekwoord te zijn geweest. Merkw aardig genoeg echter wordt, voor zover ik weet, deze stemming nergens vermeld als bron van het Griekse denken; en nog merkwaardiger wellicht: deze stemming heeft nergens tot een grote filosofie geleid - tenzij men Schopenhauer tot de grote denkers wil rekenen." (209)

4

Denken als een behoefte

"Het enige wat we overhouden als we deze antwoorden ontdoen van hun leerstellige inhoud, die uiteraard enorm verscheiden is, zijn bekentenissen van een behoefte" (214)

- Om de verwondering te concretiseren,
- Om de grenzen van de kennis te overstijgen,
- Om verzoend te raken met wat het geval is,
- Om te zoeken naar betekenis.

Arendt legt uit dat ze professionele denkers ten tonele voert, maar dat het ons allemaal zo vergaat.

5

Wat zet ons aan tot denken?

Dit is een vraag om het verborgene tevoorschijn te roepen als verschijnsel. (215)

Socrates als voorbeeld:

- Hij is geen beroepsfilosoof,
- Hij wil denken en handelen,
- Oefent geen macht uit,
- Hij doet wat iedere burger zou moeten kunnen én zou moeten doen.

6

Waarom denken geen contemplatie is

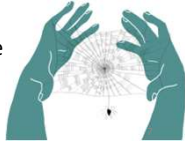
We gebruiken ook in het alledaagse taalgebruik woorden die niet verwijzen naar het verschijnende, zoals *geluk* *rechtvaardigheid* of *moed*.

Voorbeeld:

Huis = abstractie van alle huizen die verschijnen.

Meditatie = die abstractie toepassen in een concrete situatie. (Dit ontdoeien van een bevroren gedachte is wat de middeleeuwen meditatie noemen).

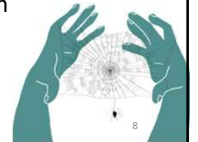
N.B. Hier is meditatie juist geen van contemplatie in de zin van het zuivere schouwen. (220)

7

Socrates en de gestolde ervaring

1. Horzel; wekt op tot nadenken m.n. over zaken waaraan mensen voorbij gaan (iets wat Nietzsche hem juist verwijt)
2. Vroedvrouw; hij verlost mensen van hun opinie, maar geeft ze geen andere 'juiste' opinie
3. Sidderrog; verlamt zichzelf en anderen met zijn vragen.

8

Het effect van denken is vaak (ook) twijfel

Denken is activiteit voor wie het doet, maar heeft geen directe verschijning in de wereld, maar wat het doet is wel voelbaar.

Daarmee is het een activiteit met effect, maar vaak niet het gewenste effect voor een wereld van werk en arbeid.

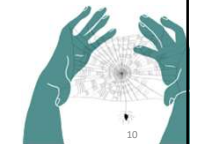
Voorbeeld algoritme versus nadenken
(NRC 25 augustus 2022 pagina 6)

9

Probleem van denken als Socrates

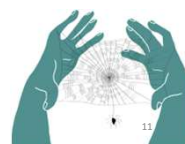
- Het 'stop en denk' onderbreekt, het verlamt alles tot je weer gaat handelen. Het onderbreekt arbeid, maar ook het ervaren zelf.
- 'Stop en denk' verlamt ook in die zin dat je minder zelfverzekerd bent in je denken dan voordien,
- 'Stop en denk' kan leiden tot nihilisme.
- Aanvulling: De last ervan kan zo groot zijn dat mensen het niet kunnen dragen.

10

Nihilisme volgens Arendt

"Wat we veelal "nihilisme" noemen - en graag historisch dateren, politiek afkeuren en toeschrijven aan denkers die het aandurfd en zagezegd "gevaarlijke gedachten" te denken - is in werkelijkheid een gevaar dat inherent is aan de denkactiviteit zelf. Er zijn geen gevaarlijke gedachten; het denken zelf is gevaarlijk, maar zijn product is niet het nihilisme. Nihilisme is alleen maar de andere kant van conventionalisme; zijn credo bestaat uit negaties van de gangbare zogenaamde positieve waarden, waaraan het zelf gebonden blijft. (225)

11

Problematisch is de voortdurende inspanning van denken

- "Denken betekent, praktisch gesproken, dat je, wanneer je in je leven met een of andere moeilijkheid geconfronteerd wordt, telkens opnieuw moet denken." (226)
- Arendt zelf is degene die constateerde dat mensen zo in verwarring kunnen raken dat ze liever een stevige leider en zijn complotten geloven dan de last van het zelf nadenken dragen.

(Totalitarisme, o.a. blz. 139 waar ze uitlegt dat de hunkering van de massa naar een begrijpelijke en voorspelbare wereld in strijd is met de realiteit en dat daarom totalitaire bewegingen de werkelijkheid moeten vervangen door fictie (complotten.))

12

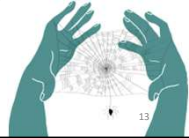
Denken vanuit eros

Socrates gaat uit van een liefde voor het zoekende denken. Eros, die zoekt wat hij niet heeft.

Het is een be-amende zoektocht naar het Schone, Ware en Goede dat denken in gang zet. Maar dat maakt ook dat het vrijwillige kwaad niet kan bestaan in het denken van Socrates en dat zien we ook bij Kant nog.

Het kwaad is ontologisch non-existent. Daarom wordt het ook zo vaak uitgesloten van het spreken; kwaad is afwezigheid van het Goede, Schone en Ware.

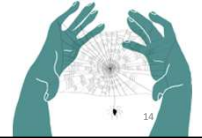
Denken gaat dan over wat dat Goede, Ware en Schone zou moeten zijn.

13

Arendt zegt dat het kwaad meegewogen moet worden

“Met andere woorden, we moeten het stellen met Plato's "edele karakters", met de weinigen voor wie wellicht geldt dat geen van hen "vrijwillig kwaad doet". De conclusie die hierin besloten ligt, "iedereen wil het goede doen", is niet alleen gevaarlijk, maar geldt zelfs in hun geval niet. (De droevige waarheid is dat het meeste kwaad bedreven wordt door mensen die nooit uitdrukkelijk beslist hebben om slecht of goed te zijn of te doen.)” (229)

14